

Enskild motion

Motion till riksdagen 2016/17:1053

av **Annika Lillemets m.fl. (MP)**

Hållbar och rättvis förvaltning av gemensamma resurser

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka hur ett system med utsläppstak för koldioxid och medborgarutdelning skulle kunna utformas i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta inventera och se över hur gemensamma resurser (allmänningar) i Sverige skulle kunna förvaltas på ett långsiktigt hållbart och rättvist sätt och hur en eventuell avkastning av dessa skulle kunna fördelas på ett rättvist sätt och tillkännager detta för regeringen.

Bakgrund

Den globala uppvärmningen, utarmningen av naturresurser och förlusten av biologisk mångfald är ödesfrågor för mänskligheten. Det är också de ökande ekonomiska och sociala klyftorna, globalt och nationellt. Det är en svår utmaning att finna verk samma åtgärder för att hantera den djupa trefaldiga ekologiska, sociala och ekonomiska kris världen befinner sig i, på ett i alla väsentliga avseenden hållbart sätt. Det är nödvändigt att tänka i nya banor.

Utsläppstak för koldioxid och medborgarutdelning

De amerikanska senatorerna Maria Cantwell (demokrat) och Susan Collins (republikan) är några av dem som har tagit sig an utmaningen. De formulerade redan 2009 ett konkret förslag på ett system för att minska koldioxidutsläppen på ett sätt som bidrar till ökad social och ekonomisk rättvisa. Deras gemensamma *Carbon Limits and Energy for America's Renewal (CLEAR) Act* från 2009, fick visserligen inte stöd av en majoritet i den amerikanska senaten, men dess grundidéer förtjänar fortsatt stor uppmärksamhet.

Cantwells och Collins förslag går i stora drag ut på att ett tak (cap) för utsläpp av koldioxid från fossilbränslen sätts på nationell nivå. Nivån på taket sänks gradvis över åren, med hänsyn till ekonomin, så att målen för utsläppsminskningar nås successivt.

Utsläppsrätter auktioneras ut till producenter och importörer av fossilbränsle. Endast ”certifierade” aktörer får delta i auktionerna. På så vis undviks spekulation. 75 procent av intäkterna från utsläppsrätterna går direkt tillbaka till konsumenterna. De delas lika mellan alla som bor i USA. En utdelning (dividend) betalas ut varje månad. Enligt det siffersatta förslag som lades fram i senaten, skulle det innebära att 80 procent av de amerikanska hushållen inte skulle få ökade kostnader. Endast den femtedel som har allra högst inkomster skulle få något ökade kostnader. En studie gjord av forskare vid University of Massachusetts, kommer fram till att majoriteten av hushållen skulle få en ökad realinkomst, med hänsyn taget till effekterna av både högre bränslepriser och utdelning. Systemet är progressivt. Energisparande uppmuntras genom att bränslepriserna stiger, medan kostnaderna fördelas efter ekonomisk bärkraft. 25 procent av intäkterna från auktionerna föreslås gå in i en fond, *Clean Energy Reinvestment Trust Fund*, och användas för klimatomställningsåtgärder som investeringar i förnybar energi.

Idén har lyfts flera gånger i den amerikanska kongressen sedan dess. Det senaste lagförslaget står demokraten Chris van Hollen för. Han har hittills fått stöd av ytterligare 28 kongressledamöter. Van Hollens förslag, *The Healthy Climate and Family Security Act of 2015*, bygger på samma grundtankar som *CLEAR Act*. Van Hollen föreslår emellertid att alla intäkter från utsläppsauktionerna förs tillbaka till invånarna i USA, lika mycket till var och en, vilket ger en kraftfull omfördelning till förmån för låginkomsttagare. I och med att systemet kommer att driva på omställningen till förnybar energi och energieffektivisering kan också många nya jobb komma att skapas i dessa branscher.

Cap-and-dividend-systemets fördelar

System för utsläppshandel är ofta komplicerade och ineffektiva. *Cap-and-dividend-system*, däremot, är enkelt och transparent uppbyggda. Det är lätt att förstå hur de fungerar.

Det är ofrånkomligt att priserna för fossilbränsle stiger, både av klimatskäl och därför att tillgångarna är ändliga. Det är viktigt att kostnaden fördelas rättvist. Ett system som cap-and-dividend är en vinna-vinna-lösning med potential att minska såväl koldioxidutsläpp som ekonomisk ojämlikhet. Det bygger på tanken att alla har födslorätt till våra gemensamma tillgångar, eller allmänningar. Det handlar om naturresurser men också om sådant som kulturarv. Det vi fått i arv ska vi vårda och lämna efter oss i minst lika gott skick som vi fick det. Den som utnyttjar våra gemensamma resurser ska betala för sig. Alla har lika rätt till den avkastning allmänningarna ger. Fördelning (predistribution) istället för omfördelning (redistribution), som cap-and-dividend-system innebär, bygger på en positiv och tillitsfull syn på människor som jämlikar. När alla får del av frukterna av det gemensamma, ger det ökad värdighet för människor som får större makt över sina liv.

Liknande förslag förs fram av bland andra den världsledande klimatforskaren James Hansen, som föreslår en hög och stigande koldioxidskatt som fördelas lika bland invånarna. Även ideella organisationer och rörelser som amerikanska Citizen's Climate Lobby (Klimatsvaret i Sverige) är inne på samma spår, en förutsägbar och kostnadsneutral marknadslösning. De föreslår en ökande avgift på fossilbränslen som återförs till hushållen genom månatliga utbetalningar. Många amerikanska städer,

inklusive större sådana som Philadelphia, och delstaten Kalifornien, har ställt sig bakom utprovet för en lag om något slags Carbon Fee and Dividend-system.

Att sätta ett tak på hur mycket koldioxid som får släppas ut i vår gemensamma atmosfär, och ta betalt för rätten att släppa ut, är ett ansvarsfullt sätt att förvalta en av våra viktigaste gemensamma livsviktiga allmänningar. Såväl Sveriges klimatpåverkan som de ekonomiska och sociala klyftorna behöver minskas. Vi föreslår därför att regeringen skyndsamt låter utreda hur ett system med utsläppstak för koldioxid och medborgarutdelning, i linje med ovan nämnda amerikanska förslag, skulle kunna utformas i Sverige. I detta ingår att finna en för Sverige lämplig avvägning mellan utdelning till medborgare och offentligt finansierade åtgärder för klimatomställning. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna som sin mening.

Förvaltning av ytterligare gemensamma resurser

Det är angeläget att se över vilka allmänningar i Sverige, utöver atmosfären, som skulle behöva förvaltas långsiktigt och hållbart utifrån samma principer om allmänintresse. Mineraler och hav är exempel på viktiga gemensamma naturresurser. Det behövs en kartläggning av våra gemensamma tillgångar, hur var och en av dem bäst förvaltas på ett långsiktigt hållbart sätt, vilka uttag och vilken användning som kan tillåtas inom ramen för bevarande, och hur eventuell avkastning fördelas på ett rättvist sätt. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna som sin mening.

Det handlar om såväl att begränsa utsläpp av skadliga ämnen som att inte överutnyttja resurser eller avstå från att exploatera dem. När hänsyn tas till alla inblandades intressen, framstår inte skövling av urskog för kortsiktig vinst åt aktieägare i ett skogsbolag, eller mineralbrytning som ödelägger en bygd så att lokalbefolkningen inte längre kan försörja sig på jordbruk, turism och liknande, som ett ansvarsfullt alternativ varken ekonomiskt, socialt eller ekologiskt.

Elinor Ostrom, den hittills enda kvinnliga ekonomipristagaren till Nobels minne, dokumenterade hur lokalbefolkningar över hela världen genom sinnrika sociala innovationer uthålligt lyckas förvalta skogar, fiskrika vattendrag och andra allmänningar. Den som lever i och av naturen har ett egenintresse av att motverka miljöförstöring.

Ett framgångsrikt exempel väl värt att inspireras av är hummerfisket i den amerikanska delstaten Maine. De lokala fiskarna är demokratiskt organiserade i råd som i praktiken avgör hur mycket som får fiskas och hur. De som fiskar i kustzonen måste själva äga sina båtar. Storbolagens fartyg, med sina frånvarande ägare, får hålla sig längre ut till havs på behörigt avstånd från hummerns föryngringsområden. Hummer och lokalsamhällen frodas i Maine tack vare att lokalt näringsliv och delstatspolitiker samarbetar, medan utfiskning och avfolkning är en bister realitet kring många andra kuster.

Det är nödvändigt och fullt möjligt att även i Sverige ställa om till förvaltning istället för förbrukning av våra gemensamma tillgångar.

Annika Lillemets (MP)

Valter Mutt (MP)

Carl Schlyter (MP)